

Становище

от доц. д-р Биляна Михайлова

по конкурса за заемане на академична длъжност доцент в направление 2.1. Филология (Общо езиковзнание. Палеобалкански езици), обявен в ДВ, бр. 31 от 18. 04. 2017 г.

Гл. ас. д-р **Албена Найденова Мирчева-Жечкова** е единствен кандидат в обявения конкурс за доцент по научната специалност 2.1. Филология (Общо езиковзнание. Палеобалкански езици) за нуждите на Катедрата по общо, индоевропейско и балканско езиковзнание във ФСлФ, СУ „Св. Климент Охридски“.

Гл. ас. д-р Албена Мирчева е възпитаничка НГДЕК „Св. Константин-Кирил Философ“ и на СУ „Св. Климент Охридски“, където се дипломира през 1987 г. в специалност класическа филология и като втора специалност – немска филология. Между 1990 и 1994 г. е редовна аспирантка към катедра „Класическа филология“, ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски“. Защитава докторска дисертация на тема *Особености на гръцкия език в периода IV–VI век по епиграфски данни от България* през 2006 г.

Професионалният път на Албена Мирчева повтаря стъпките, които тя изминава по време на своето образование: от 1987 до 1990 г. е учител по старогръцки език в НГДЕК, от 1990 до 1995 г. е редовен аспирант и хоноруван преподавател към Катедра „Класическа филология“, ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски“, а през 1996 г. е назначена за асистент в Катедра „Общо, индоевропейско и балканско езиковзнание“ на ФСлФ, СУ „Св. Климент Охридски“, от 2000 г. е старши асистент, а от 2006 г. главен асистент в същата катедра. Чете лекции и води семинарни занятия по общо езиковзнание, палеобалкански езици и старогръцки език.

Д-р Албена Мирчева е всеотдаен преподавател, чиито качества познавам не само отстрани като колега, но и като една от първите ѝ студентки. Особено ценна е нейната дарба да поднася материала по изключително систематизиран начин, така че да създаде устойчиви знания у своите възпитаници. Уважението, което тя е спечелила

сред студентите си, се дължи на умението ѝ да се отнася към тях с внимание, търпение и разбиране, но запазвайки необходимата строгост и взискателност.

Научните интереси на Албена Мирчева са съсредоточени в областта на класическите езици, късногръцката епиграфика, палеобалканските езици, общото езикознание и индоевропейското езикознание. Участвала в един научен проект и три научни конференции. През 1995 г. е специализирала в Университета Саарланд, Саарбрюкен, Германия. Владее немски, английски и руски, ползва френски и италиански.

В конкурса за доцент Албена Мирчева участва с дванадесет публикации – една книга, осем статии и три рецензии.

В публикациите на Албена Мирчева се обособяват два тематични кръга: от една страна, с по-широка палеобалканистична насоченост, а от друга, свързани с изследването на имена от късноантични и раннохристиянски надписи на гръцки и латински.

В статията ***On the feminine name ΖΙΑΣΑΛΒΗ*** се анализира двусъставно женско име, пример за хибридно словообразуване от тракийска и латинска основа, каквито са и други тракийски имена със същата първа съставка ΖΙΑ-. Статията е цитирана от Дан Дана¹. В статията ***Thracian Toponyms in Inscriptions of Late Antiquity*** се изследват няколко топонима, засвидетелствани за пръв път в късноантичните (IV-VI в.) гръцки и латински надписи на територията на България, за които авторката приема, че тракийският произход е твърде вероятен. В статията ***Тракийски антропоними в надписите от късната античност на територията на България*** се проучват няколко тракийски антропонима, засвидетелствани през същата епоха. Анализът води до интересни изводи за епохата, като най-значимо е заключението, че запазването на изконните тракийски имена на видни обществени личности и военни е свидетелство за съхраняване на тракийското самосъзнание и идентичност през тази

¹ Dana, D. *Onomasticon Thracicum – Répertoire des noms indigènes de Thrace, Macédoine Orientale, Mésies, Dacie and Bithyine*. Athènes, 2014, p. 395.

късна епоха, когато траките са подложени на унищожение, асимилация и силно гръкоримско влияние.

Основният труд, с който д-р Мирчева участва в конкурса е нейната книга ***Увод в палеобалканистиката***, София, 2017 г., 246 стр. Както сама отбелязва в уводната глава, написването ѝ е тясно обвързано с курса по палеобалкански езици, който тя води вече повече от десет години, и с осъзнаването на необходимостта от актуален обобщаващ труд по темата, тъй като от появата на последните такива (на Вл. Георгиев, Р. Катичич, В. П. Нерознак) са изминали вече четири десетилетия. И действително, в българската и в световната наука, където през последните езици се възражда интересът към реликтните езици на Балканите, се усещаше силно липсата на научна разработка, в която са описани всички палеобалкански езици съобразно достиженията на съвременната индоевропеистика. Като сериозен принос трябва да бъде оценено създаването на такъв труд, изпълнен с необходимото внимание към детайла, но и с умението да се отсеят най-значимите факти, за да не бъде замъглена цялостната картина с оглед на това да бъде изпълнена основната цел на автора. А тя е да представи пред читателя осъвременена представа на най-важните характеристики на отделните палеобалкански езици и техните родствени отношения на фона на съответната етногеографска ситуация, добре илюстрирана с карти.

Заниманието с реликтни езици е трудно и рисковано начинание. Изследователят е уязвим най-вече поради факта, че материалът, върху който той гради своите тези, е твърде оскъден, а често и несигурен. Българската лингвистична традиция има изградена солидна традиция в тази област, в която се открояват имената на Д. Дечев, Вл. Георгиев и И. Дуриданов, а в по-ново време на Св. Янакиева и М. Славова. А Мирчева успешно се вписва в тази традиция, като продължител на линията и методологията на акад. Георгиев. В днешно време това е една смела позиция, тъй като концепциите на големия български езиковед неведнъж са подлагани на строга (невинаги основателна) критика². И в същото време тя предлага един свеж и аналитичен поглед към неговите идеи и етимологични хипотези.

² Вж. например критиката на Д. Дана (op. cit.: стр. XXIII- XXIV), който заявява „...suivre Georgiev dans ses hypothèses et ses reconstructions est un pari des plus périlleux“.

Владимир Георгиев е находчив и оригинален учен, чието етимологично въображение в някои случаи взема връх, а в други, струва ми се, той си служи съвсем целенасочено с материала, за да подкрепи определена своя теза. От друга страна, обаче Георгиев е разработил методи, използвани за реконструкцията на незасвидетелствания предгръцки (пеласгийски) и за тракийския език. До този момент по мое мнение не разполагаме с по-добра и сигурна методология за реконструкция на тракийския и другите реликтни палеобалкански езици. Затова ми се струва разумно и пригодно да се работи в посока на прецизиране и допълване на постигнатото от Георгиев – сложна задача, с която А. Мирчева се справя блестящо.

Книгата включва увод, седемнадесет глави и заключителни думи. Първата глава представя науката палеобалканистика с кратка история на изследванията и с фокус към приносите на българските учени, от една страна, и на чуждестранните, от друга. Кратко и точно са показани и специфичните трудности при изучаването на реликтни езици. Втората глава е посветена на реконструирания от Владимир Георгиев пеласгийски език. След преглед на античните извори за пеласгите и на научните теории във връзка с предгръцкия лингвистичен пласт, са скицирани основните черти на фонетиката на пеласгийския език, като е следвана Георгиевата теория, допълнена с най-новите проучвания по въпроса. Третата глава представя пред читателя интересно и в характерния за д-р Мирчева стегнат и систематичен стил крито-микенската писменост, илюстрирана със снимки и таблици. Следващите десет глави, посветени на тракийския език, са ядрото на книгата. На първо място е очертана етно-географската ситуация, направен е преглед на основните трудове в областта на лингвистичната тракология. Разгледани са най-сигурните тракийски глоси, като върху някои от тях са добавени важни етимологични бележки. В следващите глави са отразени са най-актуалните виждания на траколозите по отношение на тракийската антропонимия и хидронимия, на тракийската фонетика и морфология, на новооткритите тракийски надписи. Към материала и решенията на проблемите, свързани с него, е подходено аналитично и критично, като А. Мирчева успява в повечето случаи да отсее сигурните и много вероятни факти и етимологии от несигурните и тенденциозно използваните от някои езиковеди в подкрепа на дадени

хипотези. Внесени са важни допълнения и корекции в съществуващите етимологии на тракийския ономастичен материал, като са черпени сведения и от най-новите етимологични речници на индоевропейските езици, най-вече от поредицата *Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series*. Тук бих искала да отбележа, че често зад един символ в реконструкцията, зад една буква в древен надпис се крият часове изследователска работа – нещо, което читателят невинаги успява да оцени.

Най-приносната част от разработката върху тракийския езиков материал, обособена и обогатена като отделна публикация на английски език, разглежда рефлексите на индоевропейските ларингали в тракийския, което е нов аспект в лингвистичната тракология. (Моите бележките по-долу се отнасят и до материала, анализиран в статията.) И в този случай се е наложило д-р Мирчева да стъпи преди всичко на ономастичен материал, който се смята за несигурен в семантично и етимологично отношение. Но пък повечето от анализирани имена са с убедителни етимологии: Ἰστρός, Ῥῆσος, Ἀχελῶν, Στρομόν. Към примерите за отраженията на интерконсонантните ларингали може да се приведе и речното име Σέρμης, което се извежда от индоевропейския *set-*корен **serh₃-* 'тека'. По отношение на разгледаните глоси бих препоръчала ἄργιλος (ἄργειλος) 'мишка' да бъде изключена в съгласие с направените преди това изводи, че думата най-вероятно не е тракийска. В замяна на това може да бъде разгледана торέλλη 'траурна песен', родствена с гр. ὀδύροισι 'тъжа, ридая' (δύροισι, което е посочено в книгата, не е първично, а метричен вариант) < ие. **h₃d-ur-*, което пък от своя страна е сродно с ὀδύνη 'болка'. Този пример още веднъж потвърждава мнението на А. Мирчева за отсъствието на протетична гласна като отражение на начален антеконсонантен ларингал (#HC-) в тракийски за разлика от гръцки и фригийски. Установено е, че в тракийския интерконсонантните ларингали се вокализират в първата сричка, но в следващите изпадат безследно, както ирански, арменски, германски и балтославянски. Интересен пример е вторият компонент в двусъставни антропоними -τραλις, -τραλης, *-tralis*, *-traulis* 'издънка, потомък'. А. Мирчева предполага, че гласната *a* е дълга, като отбелязва в статията си: „Дължината на гласната [a] в -τραλις е по-скоро хипотетична, тъй като не е отбелязана и следователно не може да бъде доказана“. Формата се извежда от ие. корен **treh₁w-*

‘отглеждам, отхранвам’. Трудно бихме могли да допуснем нулева степен, тъй като **trh₁wl-* би следвало да се силабифицира в **trh₁ul-* > трак. ***to/urul-* и това потвърждава хипотезата на Мирчева за дължина на гласната [a].

Много ценен за българския читател е краткият очерк, посветен на фригийския език, тъй като в българската лингвистична литература отдавна се усеща много остро липсата на адекватно на съвременното състояние на проучванията представяне на този език. Както е добре известно, това е най-богато засвидетелстваният палеобалкански език – с над 500 надписа. При написването на тази глава авторката се опира на изследванията на един от най-авторитетните специалисти в областта Клод Брикс, както и на трудове на Ал. Лубоцки, О. Лигорио, Вл. Орел, Л. Баюн и др. Сериозен и задълбочен труд е положен при представянето на реконструкциите на фригийските глоси и думи, засвидетелствани в надписите, в осъвременен вид с използване на ларингалната теория и в съответствие с новите достижения на етимологията. В съгласие с възгледите на М. Лъжон (комуто дължим първото сериозно изследване по проблема от 1979 г.), Брикс и Лубоцки е отхвърлено е старото становище, поддържано и от Фр. Золмсен, О. Хаас и Вл. Георгиев, за наличието на придвижване на съгласните във фригийския. Разгледани са и рефлексите на индоевропейските ларингали във фригийски, за които се потвърждава хипотезата, че са сходни с тези в гръцкия.

При съпоставката на лингвистичния материал и сравнително-историческата фонетика на разглежданите палеобалкански езици Албена Мирчева е направила важни изводи относно тяхното родство:

- поддържа тезата на Вл. Георгиев, тракийският и дако-мизийският са отделни езици поради различия в топонимията, антропонимията, вокализма и консонантизма на двата езика;
- фригийският е по-далечно родствен на тракийския език в сравнение с гръцкия;
- македонския е близкородствен, но първоначално отделен от гръцкия език поради установени разлики във вокализма и консонантизма на двата езика;

- възможно е съществуването на палеобалкански езиков съюз с водещата роля на гръцкия език.

В книгата се срещат някои дребни неточности и технически грешки, които не накърняват стойността ѝ. Големият принос на Албена Мирчева е, че представя пред българския читател актуален обобщаващ труд върху древните езици на Балканския полуостров, бележейки един своеобразен юбилей: книгата се появява точно четиридесет години след Георгиевата „Траките и техният език“. Със своето последователно изложение и достъпността на изказа тя отговаря на нуждите не само българската наука и на университетското образование, но и българското общество, затънало в псевдонаучни патриотични разработки за траките.

В заключение бих искала да изразя високата си оценка за преподавателската и научно-изследователската дейност на д-р Албена Мирчева. Въз основа на казаното по-горе и предвид факта, че са спазени всички законови изисквания изказвам своята категорична позиция, че Албена Найденова Мирчева-Жечкова заслужава да бъде избрана за доцент по професионално направление 2.1. Филология (Общо езикознание. Палеобалкански езици).

София

доц. д-р Биляна Михайлова

20 август 2017 г.